

POSTUPAK U PARNICAMA IZ OBITELJSKIH ODNOSA U PRAVU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Prof. dr. sc. Jozo Čizmić*

UDK 347.627.3(497.6)

347.63(497.6)

Izvorni znanstveni rad

Dana 11. studenoga 1998. stupio je na snagu Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Jedna od novina koje u pravni sustav Federacije uvodi novi Zakon o parničnom postupku jest i ta da je postupak u bračnim i paternitetskim sporovima izmješten iz Porodičnog zakona, koji se primjenjuje kao federalni zakon na temelju odredaba Ustava Federacije, i uključen je u Zakon o parničnom postupku kao jedan od posebnih parničnih postupaka. Autor je u radu upozorio na temeljne značajke postupka u parnicama iz obiteljskih odnosa u pravu Federacije Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: obiteljski odnosi, parnice, Federacija Bosne i Hercegovine

I. UVOD

Novi Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, broj 42/98., **dalje - FZPP**) jest propis kojim se na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine (dalje - Federacija) cjelovito određuju pravila postupaka na temelju kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa te iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba.¹ FZPP je jedan od procesnih

* Dr. sc. Jozo Čizmić, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Domovinskog rata 8, Split i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Matice hrvatske b.b., Mostar

¹ Na temelju poglavlja IV., odjeljka B, članka 7. a) (IV) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Predsjednik Federacije BiH donio je 20. listopada 1998. Ukaz kojim se proglašava Zakon o parničnom postupku koji je usvojio Parlament Federacije Bosne i Hercegovine na sjednici Zastupničkog doma 3. i 4. lipnja 1998. i na sjednici Doma naroda 9. lipnja 1998.

zakona, koje u okviru svojih ustavnih ovlasti donosi Federacija, propisujući pravila postupka koja će na jednak i jedinstven način jamčiti ostvarenje i zaštitu subjektivnih prava građana i pravnih osoba pred sudovima u Federaciji. Ustavni temelj za donošenje FZPP-a sadržan je u odredbi članka IV.C.3. Ustava Federacije (Službene novine Federacije BiH, broj 1/94.), kojom je predviđeno da se pravila postupka potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, kao i temeljna načela pravičnosti u postupcima pred sudovima, uređuju zakonima Federacije.

FZPP sadržava, među ostalim, odredbe za posebne parnične postupke: u parnicama iz obiteljskih odnosa (glava XXVII.); u parnicama iz radnih odnosa (glava XXVIII.); u parnicama zbog smetanja posjeda (glava XXIX.); u postupku izdavanja platnog naloga (glava XXX.); u postupku u sporovima male vrijednosti (glava XXXI.); u postupku pred arbitražom (glava XXXII.); u postupku u privrednim sporovima (glava XXXIII.).²

Građanski parnični postupak opća je metoda pružanja pravne zaštite. Ponekad, u sporovima koji se zbog svojih posebnosti bitno razlikuju od standardnih, opća procesna pravila nisu prikladan instrument za pružanje pravne zaštite. Zato se u predmetima u kojima primjena općih procesnih pravila ne bi u potpunosti udovoljila svim oblicima pružanja pravne zaštite primjenjuju pravila predviđena za posebne postupke. U tim se predmetima odredbe općih pravila primjenjuju samo ako nisu derogirane odredbama posebnih postupaka, po pravilu: *lex specialis derogat legem generalem*.³ U parnicama za koje važe posebna procesna pravila, opća pravila FZPP-a primjenjuju se, dakle, kao supsidijarni izvor prava.

Opći postupak je univerzalan jer sadržava sva pravila za postupanje u parničnom postupku, dok je posebni postupak singularan i sadržava samo ona pravila koja odstupaju od općeg postupka. Potreba za posebnim pravilima uvjetovana je u nekim slučajevima zahtjevom za hitnim pružanjem zaštite; u drugim izgledima za racionalnim reduciranjem procesnih stadija; u trećim ograničeni zadaci zaštite uvjetuju reduciranje raspravne teme; ponegdje se zbog općedruštvenog značenja sporova predviđa proširenje oficijelnih i inkvizicijskih ovlaštenja suda; u određenim sporovima specifična priroda subjekata uvjetuje

FZPP je objavljen u Službenim novinama F BiH, broj 42/98., od 3. studenoga 1998., a stupio je na snagu 11. studenoga 1998.

² Vidi o tome detaljnije u: Dika, M. - Čizmić, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2000., str. 709-811, dalje - Dika-Čizmić.

³ Usp. Čalija, B., *Građansko procesno pravo*, Sarajevo, 1986., str. 632, dalje - Čalija.

poseban tretman pri rješavanju njihovih parnica, odnosno propisivanje posebnih postupaka.⁴

Predmet našeg razmatranja bit će samo odredbe FZPP-a o postupku u parnicama iz obiteljskih odnosa (glava XXVII.).

II. PRAVNI IZVORI ZA UREĐENJE POSTUPKA U PARNICAMA IZ OBITELJSKIH ODNOSA

Stupanjem na snagu FZPP-a prestaju se primjenjivati ne samo odredbe propisa o parničnom postupku koji su se primjenjivali na teritoriju Federacije već i odredbe čl. 60., čl. 68. do 79., čl. 134. do 140. i čl. 259. Porodičnog zakona (Sl. list SR BiH, br. 21/79. i 42/89.) (FZPP, čl. 497.).

Prethodni Zakon o parničnom postupku Bosne i Hercegovine, preuzet od bivše SFR Jugoslavije (dalje - SZPP),⁵ nije sadržavao odredbe o bračnim i paternitetskim sporovima jer je u bivšoj Jugoslaviji obiteljsko pravo, pa tako i procedura, bilo uređeno republičkim i pokrajinskim zakonima. Naime, na temelju odredaba čl. 281. st. 1. t. 12. Ustava bivše SFR Jugoslavije, uređenje odnosa na području bračnih i obiteljskih odnosa bilo je u isključivoj zakonodavnoj nadležnosti republika i pokrajina koje su svojim posebnim zakonima uređivale i postupak ostvarivanja i zaštite prava na tom području. Tako je i SR BiH spomenutim Porodičnim zakonom utvrdila određena pravila postupka u bračnim i paternitetskim sporovima, uz supsidijarnu primjenu SZPP-a. Danom stupanja na snagu FZPP-a prestale su se primjenjivati odredbe čl. 60., čl. 68. do 79., čl. 134. do 140. i čl. 259. Porodičnog zakona kojima je bio uređen postupak u

⁴ Tako Triva, S. - Belajec, V. - Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 1986., str. 625, dalje - Triva.

⁵ Nakon osamostaljenja, na temelju Amandmana LI točke 5. stavka 3. na Ustav BiH, Predsjedništvo BiH, na prijedlog Vlade BiH, donijelo je vrlo bitnu uredbu - Uredbu sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u BiH primjenjuju kao republički zakoni (Službeni list BiH, br. 2/92. od 11. travnja 1992. godine - u daljnjem tekstu Uredba). Tako je preuzet i primjenjivao se u BiH kao republički zakon i Zakon o parničnom postupku. Odredbe Zakona o parničnom postupku doživjele su ponajviše terminološke izmjene, sukladno izmjenama društvenoga i političkog sustava. Treba napomenuti da je za područje *ex* HR H-B donesen Zakon o preuzimanju Zakona o parničnom postupku, kao zakona HR H-B (Narodni list HR H-B, br. 26/95.), koji isto tako nije predvidio nekakve bitne izmjene.

bračnim i paternitetskim sporovima. Dakle, među novinama koje u pravni sustav Federacije uvodi FZPP⁶ treba, među ostalim, navesti da je postupak u bračnim sporovima (postupak radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka, razvoda braka i postupak utvrđivanja i osporavanja očinstva) izmješten iz Porodičnog zakona, koji se primjenjuje kao federalni zakon na temelju odredaba Ustava Federacije, i uključen je u FZPP, kao jedan od posebnih parničnih postupaka. Postupak u obiteljskim odnosima uređen je odredbama članaka od 404. do 424. FZPP, koje su uglavnom ostale neizmijenjene u odnosu na prijašnji postupak, osim što je odredbom članka 424. FZPP izričito propisano da će sud po službenoj dužnosti odlučiti o uzdržavanju djece kad odlučuje o povjeravanju djece na zaštitu i odgoj jednom od roditelja ili nekoj drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi.

III. SUPSIDIJARNA PRIMJENA OSTALIH ODREDBA FZPP-a

Ako u glavi XXVII. ne postoje posebne odredbe, u parnicama iz obiteljskih odnosa primjenjivat će se ostale odredbe FZPP-a (čl. 404.).

Posebni postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa oskudno je pravno uređen jer sadržava samo odredbe po kojima se postupanje razlikuje od redovnog (općeg) parničnog postupka, pa je zbog toga, ako ne postoje posebne odredbe, nužna primjena ostalih odredaba FZPP-a. U mjeri u kojoj postoje posebna pravila, derogira se primjena općih pravila parničnog postupka.

Posebna pravila trebaju odstupiti od općih kad su opća, prilagođena za primjenu kvalitativno drukčijeg materijalnog prava, kočnica za manifestaciju načela na kojima je izgrađeno obiteljsko pravo. Ta posebna pravila dijelom modificiraju opća pravila, a dijelom stvaraju nove, općem procesnom pravu nepoznate institute.⁷

IV. NADLEŽNOST ZA VOĐENJE POSTUPKA

Za rješavanje po tužbi u bračnim sporovima stvarno je nadležan općinski sud. Određivanje stvarne nadležnosti sudova uređeno je županijskim zakonima

⁶ O ostalim novinama podrobnije u: Čizmić, J., *Novo građansko procesno pravo Federacije Bosne i Hercegovine*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 50, 2000., br. 1-2, str. 143-181.

⁷ Tako Triva, str. 628.

o sudovima. Tako je, primjerice, Zakonom o sudovima Županije zapadnohercegovačke određeno da općinski sudovi sude u sporovima o utvrđivanju ili osporavanju oćinstva ili majćinstva; sude u sporovima o postojanju ili nepostojanju braka, o poništenju braka ili razvodu braka; sude u sporovima o uzdržavanju; sude u sporovima o ćuvanju i odgajanju djece (ćl. 22. toćka 2/e-h.). I stari Zakon o sudovima BiH (Sl. l. BiH, br. 19/86., 6/92., 13/94., 12/95.) naćelno je predvićdao da su osnovni, odnosno općinski sudovi nadlećni suditi graćansko-pravne sporove ako za pojedine vrste postupaka nije propisana zakonom nadlećnost drugog suda (ćl. 34. t. 1/c.).

Za sućenje u braćnim sporovima mjesno je nadlećan pored suda opće mjesne nadlećnosti i sud na podrućju kojeg su braćni drugovi imali posljednje zajednićko prebivalište. Ako je u braćnim sporovima sud u Federaciji nadlećan zato što su braćni drugovi imali posljednje zajednićko prebivalište u Federaciji, odnosno zato što tućitelj ima prebivalište u Federaciji, mjesno je nadlećan sud na podrućju kojeg su braćni drugovi imali posljednje zajednićko prebivalište, odnosno sud na podrućju kojeg tućitelj ima prebivalište (FZPP, ćlanak 46.). Ako je, pak, u sporovima o imovinskim odnosima braćnih drugova sud u Federaciji nadlećan zato što se imovina braćnih drugova nalazi u Federaciji ili zato što tućitelj u vrijeme podnošenja tućbe ima prebivalište ili boravište u Federaciji, mjesno je nadlećan sud na podrućju kojeg tućitelj ima prebivalište ili boravište u vrijeme podnošenja tućbe (FZPP, ćl. 47.).

U parnicama iz obiteljskih odnosa sudovi sude u vijeću. Kako u glavi XXVII. FZPP-a, koja sadržava posebne odredbe o postupku u parnicama iz obiteljskih odnosa, ne postoji posebna odredba o sastavu suda kad sudi takve sporove, prema odredbama ćl. 404. treba primijeniti ostale odredbe FZPP-a o sastavu suda, što znaći odredbu ćl. 36. i naćelne odredbe ćl. 13. FZPP, prema kojima u parničnom postupku sudovi u pravilu sude u zbornom sastavu odnosno u vijeću (odrećeni sudovi i u općoj sjednici), a samo iznimno, u slućajevima kad je to zakonom odrećeno, sudi sudac pojedinac.⁸ Kako zakonom nije odrećeno da sudac pojedinac sudi sporove iz obiteljskih odnosa, takve sporove sudovi sude u vijeću.

V. POSTUPAK U BRAĆNIM SPOROVIMA

Braćni su sporovi samo oni sporovi koji proizlaze iz braka kao statusno-pravnog odnosa. To su sporovi radi utvrćivanja postojanja ili nepostojanja

⁸ O sastavu suda detaljnije u: Dika-Ćizmić, str. 103-106.

braka, poništenja braka ili razvoda braka. Bračnim se sporovima ne smatraju imovinskopravni sporovi koji nastaju u povodu braka, pa se stoga ni raspravljavanje takvih sporova ne može kumulirati s raspravljanjem u bračnim sporovima. Iznimno, zbog svrsishodnosti, zajedno s bračnim sporovima dopušteno je kumulirati zahtjeve koji se tiču čuvanja, odgoja i uzdržavanja zajedničke djece i zahtjeva za uzdržavanje bračnog druga.⁹

V/1. Pokretanje postupka

Odredbama st. 1. čl. 405. FZPP određeno je da se postupak u bračnim sporovima pokreće (konstitutivnom) tužbom.

Parnicu radi razvoda braka može pokrenuti samo jedan bračni drug protiv drugog bračnog druga odnosno oboje zajedničkim prijedlogom za razvod braka ili zahtjevom za sporazumni razvod braka.

Kao stranke u bračnom sporu mogu sudjelovati bračni drugovi odnosno osobe za koje se tvrdi da su bračni drugovi ili za koje se tvrdi da nisu bračni drugovi (nužne stranke), i to bilo kao suprotne stranke u parnici (iznimno kao predlagatelji istog zahtjeva), bilo kao pasivni, jedinstveni i nužni suparničari u parnici pokrenutoj tužbom neke treće osobe.¹⁰

Jedna tužba može sadržavati i dva zahtjeva s različitim ciljem. Primjerice, tužitelj može istodobno zahtijevati i poništaj i razvod braka. Spajanje je ovdje eventualno, što znači da će sud o razvodu meritorno odlučiti tek nakon što utvrdi da je traženje poništenja neutemeljeno.¹¹ Nije dopušteno spajanje zahtjeva koji se tiče bračnog statusa sa zahtjevom druge pravne prirode. Tako, primjerice, tužbom za razvod braka ne može se tražiti isplata vrijednosti dijela imovine koja je stečena u braku jer nije riječ o istoj vrsti postupka. Često se u tužbi za razvod braka ističe i zahtjev za zaštitu, odgoj i uzdržavanje zajedničke djece i uzdržavanje bračnog druga. Presudom kojom se utvrđuje da brak ne postoji, ili da se brak poništava, ili da se brak razvodi, sud će odlučiti i o zaštiti, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece, kao i o uzdržavanju bračnog druga ako je on to zahtijevao (FZPP, čl. 413.). Ali kad zahtjev za zaštitu, odgoj i uzdržavanje

⁹ Usp. Čalija, str. 668.

¹⁰ Triva, str. 633.

¹¹ Tako Poznić, B., *Gradansko procesno pravo*, Beograd, 1995., str. 312, dalje - Poznić.

zajedničke djece nije postavljen u tužbi, a sud brak razvodi, dužan je o tome odlučiti po službenoj dužnosti (arg. iz čl. 424. FZPP).

Tužbom za razvod braka ne može se tražiti podjela zajednički stečene imovine, vraćanje poklona i sl.

Tužitelj može preinačiti tužbu do zaključenja glavne rasprave. Primjerice, tužitelj može umjesto zahtjeva za razvod braka istaknuti zahtjev za poništaj braka ili utvrđivanje da brak ne postoji, ili se uz tužbu za razvod braka može istaknuti i zahtjev za uzdržavanje bračnog druga i sl. Sve dok se tuženiku ne dostavi tužba, nakon okončanja postupka mirenja pred tijelom starateljstva, ne traži se tuženikov pristanak na preinačenje tužbe.

Razvod braka može se postići samo konstitutivnim učinkom pravomoćne sudske presude, a ne i dispozitivnim procesnim radnjama bračnih drugova, pa se pravni interes za podnošenje tužbe presumira i tužitelj ga ne treba dokazivati.

U parnicama za razvod braka tužitelj može tužbu povući do zaključenja glavne rasprave bez pristanka tuženog, a s pristankom tuženog dok postupak nije pravomoćno završen (FZPP, čl. 412.). Odricanje od tužbenog zahtjeva ima isti pravni učinak kao i povlačenje tužbe.

Bračni sporovi su i oni sporovi kojima se tužbom, koja je konstitutivne naravi, traži poništenje braka. U odnosu na sporove za razvod braka, značajno je da ponekad, pored bračnih drugova, te sporove mogu pokrenuti i treće osobe koje imaju pravni interes da se brak poništi (primjerice, roditelji maloljetnog bračnog druga koji je zaključio brak bez odobrenja suda) te organ starateljstva. Procesnopravni interes stranaka se presumira. Ako parnicu pokreće treća osoba koja nije bračni drug, u toj parnici bračni drugovi sudjeluju kao pasivni, materijalni, jedinstveni i nužni suparničari.¹²

Nakon prestanka braka nije moguće podnijeti tužbu za poništaj braka. Takvu tužbu treba odbaciti.¹³

Pored sporova radi razvoda braka i sporova radi poništenja braka, u bračne sporove ubrajaju se i sporovi radi utvrđenja postojanja ili nepostojanja braka. Tužba i presuda u tom sporu deklaratornog su značenja. Pravo na tužbu pripada svakoj osobi koja za to ima pravni interes, kao i javnom federalnom/tužitelju.

Odredbama **st. 2. čl. 405. FZPP** predviđeno je da se, ako oba bračna druga suglasno zahtijevaju razvod braka, parnični postupak za razvod braka, osim

¹² Usp. Triva, str. 634.

¹³ VsV, Gž-330/84 od 30. kolovoza 1984., objavljena u: Babić, I., *Komentar Zakona o braku i porodičnim odnosima*, Beograd, 1999., str. 458, dalje - Babić 2.

tužbom, može pokrenuti i zajedničkim prijedlogom za razvod braka te zahtjevom za sporazumni razvod braka. Iako nema tužbenog zahtjeva, sud će o prijedlogu odnosno zahtjevu odlučiti presudom.

Zbog osjetljivosti odnosa među bračnim drugovima, a i zbog toga što oni sami bez suglasnosti suda, čak i ako su suglasni, ne mogu razvesti brak, iznimno je dopušteno, osim tužbom, pokretanje postupka zajedničkim prijedlogom za razvod braka odnosno zahtjevom za sporazumni razvod braka.¹⁴

Zajednički prijedlog za razvod braka podnose oba bračna druga ako imaju zajedničku maloljetnu djecu ili usvojenu djecu, ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo (Porodični zakon, Sl. SR BiH, br. 21/79 i 42/89. - dalje PZ, čl. 57. st. 1.). U formalnopravnom smislu zajednički prijedlog za razvod braka jest zahtjev za donošenje presude za razvod braka. Ako jedan od bračnih drugova odustane od zajedničkog prijedloga, a drugi ostane pri zahtjevu da se brak razvede, zajednički prijedlog smatrat će se tužbom za razvod braka (PZ, čl. 57. st. 2.). Posljedica odustajanja jednog od bračnih drugova od prijedloga jest promjena procesnog karaktera podneska tako da se ubuduće smatra tužbom za razvod braka protiv bračnog druga koji je odustao od prijedloga.

Zahtjev za sporazumni razvod braka mogu podnijeti bračni drugovi koji nemaju zajedničku maloljetnu djecu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo. Ako jedan od bračnih drugova odustane od sporazuma za razvod braka prije donošenja prvostupanjske presude, postupak će se obustaviti (PZ, čl. 58.).

Treba napomenuti da tijekom postupka dolaze do izražaja i druge razlike između zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka. Postupak pokrenut zajedničkim prijedlogom vodi se po pravilima postupka u bračnim sporovima, kao i onda kad se pokreće tužbom za razvod braka, pa je sud dužan izvodeti dokaze (primjena istražnog načela) utvrditi jesu li bračni odnosi trajno i teško poremećeni, zbog čega je zajednički život postao nepodnošljiv, i pored toga što bračni drugovi suglasno traže razvod braka. Suprotno, kad je postupak pokrenut zahtjevom za sporazumni razvod braka, tada sud ne utvrđuje činjenice jer se presuda donosi na temelju sporazuma bračnih drugova kao jednog od samostalnih brakorazvodnih razloga. Sud je ipak dužan provjeriti postoji li suglasnost bračnih drugova za razvod i imaju li bračni drugovi zajedničku maloljetnu djecu.¹⁵

¹⁴ Vidi Alinčić, M. - Bakarić Abramović, A. - Belajec, V. - Hrabar, D. - Korać, A., *Komentar Obiteljskog zakona*, Zagreb, 1999., str. 193, dalje - Alinčić.

¹⁵ Podrobnije u: Čalija, B. - Omanović, S., *Građansko procesno pravo*, Sarajevo, 2000., str. 305.

Zajednički prijedlog za razvod braka i zahtjev za sporazumni razvod braka mogu bračni drugovi povući dok postupak nije pravomoćno završen. Ako je povlačenje zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka uslijedilo nakon donošenja prvostupanjske presude, prvostupanjski sud će rješenjem utvrditi da je presuda bez pravnog učinka i da se postupak obustavlja (FZPP, čl. 412. st. 2. i 3.). I u tim slučajevima odricanje od tužbenog zahtjeva ima isti pravni učinak kao i povlačenje tužbe.

Kad bračni drugovi tužbom i protutužbom zatraže razvod braka, smatra se da postoji zajednički prijedlog za razvod braka.¹⁶ Izjava tuženika u brakorazvodnoj parnici da pristaje na razvod braka s prijedlogom da se brak razvede krivnjom tužiteljice, a ne njegovom kako je tužiteljica predložila, predstavlja i stvarno znači protutužbu.¹⁷

Prema stajalištu sudske prakse, prvostupanjski sud dužan je zastati s postupkom u brakorazvodnoj parnici u kojoj se traži razvod braka zbog neizlječive bolesti tuženika, dok tuženiku u propisanom postupku ne bude oduzeta poslovna sposobnost i postavljen staratelj.¹⁸

Ako je jedan od bračnih drugova umro, sud će obustaviti postupak za razvod braka.

V/2. Pokušaj mirenja bračnih drugova

Sud je tijekom cijelog postupka dužan nastojati da dođe do izmirenja bračnih drugova (FZPP, čl. 410. st. 2.). Od te opće dužnosti suda u pogledu mirenja bračnih drugova treba razlikovati poseban institut pokušaja mirenja bračnih drugova, koji se prema prijašnjim propisima izvodio na posebnom ročištu za mirenje, koje je prethodilo održavanju rasprave.¹⁹ Sada je pokušaj mirenja u nadležnosti organa starateljstva. U tom smislu po primitku tužbe odnosno zajedničkog prijedloga za razvod braka, ako bračni drugovi imaju zajedničku malodobnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo, sud će zatražiti od nadležnog tijela starateljstva da pokuša mirenje bračnih

¹⁶ Tako i u odluci VsH, Rev-1959/85 od 27. prosinca 1985., Dika-Čizmić, str. 713.

¹⁷ U tom je smislu i odluka Vs NR BiH, Gž-33/53 od 12. veljače 1953., Dika-Čizmić, str. 713.

¹⁸ Vs BiH, Gž-399/71 od 13. srpnja 1971., Dika-Čizmić, str. 714.

¹⁹ Podrobnije o tome u: Triva, S., *Pokušaj mirenja u bračnom sporu*, Anali, br. 4-6/59.

drugova i dostavit će mu primjerak tužbe (FZPP, čl. 404. st. 1.). Ako bračni drugovi koji nemaju zajedničku malodobnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko pravo podnesu zahtjev za sporazumni razvod braka, sud neće zatražiti od nadležnog tijela da pokuša mirenje bračnih drugova.

U bračnim sporovima ročište za mirenje određuje se da bi se strankama objasnio značaj braka i upozorilo ih se na štetne posljedice razvoda, sve s ciljem da bi se utjecalo na bračne drugove da otklone nesuglasice i nastave bračnu zajednicu.²⁰

Do okončanja postupka mirenja pred tijelom starateljstva sud će zastati s postupkom po tužbi odnosno po zajedničkom prijedlogu. Tijelo starateljstva dužno je postupak mirenja bračnih drugova provesti u roku od dva mjeseca. O rezultatu postupka mirenja dostavit će zapisnik sudu kojemu je podnesena tužba za razvod braka (PZ, čl. 65. st. 3.). Kad se u postupku pred tijelom starateljstva bračni drugovi izmire, smatra se da je tužba povučena (PZ, čl. 67.).

Izostanak stranaka s ročišta za pokušaj mirenja u bračnom sporu nema kao posljedicu mirovanje postupka. U takvom slučaju smatrat će se da mirenje nije uspjele te je sud dužan nastaviti s postupkom.²¹

V/3. Pravo na tužbu u bračnim sporovima

I. Pravo na tužbu u bračnom sporu ne zastarijeva niti je ograničeno drugim rokovima i uvjetima ako ovim zakonom nije drukčije određeno (FZPP, čl. 407. st. 1.).

Po prirodi stvari na bračne se sporove, pa time i na pravo na tužbu u bračnom sporu, ne može primijeniti institut zastare jer su zastarijevanju podložna, u pravilu, samo obvezna prava. Iznimno, pravo na tužbu može zastarjeti samo onda kad je to određeno PZ-om. Primjerice, tužbu za poništenje braka zaključenog u zabludi može podnijeti bračni drug koji je u zabludi pristao na brak u roku jedne godine od dana saznanja za zabludu, ako su bračni drugovi za to vrijeme živjeli zajedno (PZ, čl. 49.).

Pravo na tužbu za utvrđenje da brak postoji ili ne postoji, što pripada svakoj osobi koja za to ima pravni interes, nije ograničeno bilo kojim rokom, pa do

²⁰ Takvo je stajalište zauzeo VsS u odluci VsS, Gž-3854/66.

²¹ Vidi odluku VsH, Gž-4405/75 od 5. veljače 1976.

utvrđenja da brak postoji ili ne postoji može doći u svako doba, pa i nakon prestanka braka.²²

Ako tužitelj koji je podnio tužbu za poništenje ili razvod braka umre, pravo na tužbu za poništenje braka i za razvod braka ne prelazi na nasljednike bračnih drugova jer je riječ o tzv. osobnim pravima. Međutim, ako je tužitelj umro nakon što je podnio tužbu za poništenje ili razvod braka, njegovi nasljednici mogu nastaviti već započeti postupak, i to samo radi utvrđivanja da je postojala osnova za poništenje odnosno razvod braka isticana do trenutka tužiteljeve smrti. U tom slučaju tužitelji nasljednici nisu dužni učiniti vjerojatnim postojanje pravnog interesa za nastavljanje započetog spora. Svaki tužiteljev nasljednik može poslije njegove smrti nastaviti postupak radi utvrđenja da je bio osnovan zahtjev za poništenje ili razvod braka, pa i kad se tome protive ostali nasljednici.²³ Ako nasljednici izjave da ne žele nastaviti prekinutu parnicu, sud će donijeti rješenje da se tužba smatra povučenom.

Tuženikovi nasljednici ne mogu, u pravilu, produžiti postupak.²⁴ Ipak, u pravnoj se teoriji prihvaća mogućnost da i tuženikovi nasljednici imaju mogućnost nastaviti već započeti postupak, primjerice radi vraćanja poklona (PZ, čl. 276. st. 2.), ali bi oni morali učiniti vjerojatnim postojanje pravnog interesa za podnošenje tužbe.²⁵

Ako nasljednici u nastavku započetog postupka uspiju dokazati osnovanost tužbenog zahtjeva, u imovinskopravnom pogledu nastupaju posljedice kao da je došlo do razvoda braka. Preživjeli bračni drug gubi, dakle, pravo na nasljeđivanje umrlog bračnog druga.

Ako u parnici za razvod braka umre tužitelj, postupak se prekida i u slučaju kad je umrli imao punomoćnika.²⁶ Kad u brakorazvodnoj parnici tužitelj umre prije nego što je izrečena presuda postala pravomoćna, nepravomoćna presuda gubi pravnu snagu i postupak treba prekinuti kako bi tužitelji nasljednici eventualno mogli, u smislu odredaba čl. 407. FZPP, produžiti postupak radi dokazivanja osnovanosti tužbe.²⁷ U tom slučaju sud je dužan izvijestiti tužitelje-

²² Tako i u odluci VsH, Rev- 2115/90 od 18. listopada 1990.

²³ Vidi odluku Vs BiH, Rev- 9/87 od 20. kolovoza 1987., Dika-Čizmić, str. 715.

²⁴ U tom je smislu i odluka VsH, Gž-4765/74 od 25. prosinca 1974.

²⁵ Usp. Prokop, A., *Komentar osnovnom Zakonu o braku II*, Zagreb, 1960., str. 381.

²⁶ Takvo je stajalište zauzeo i SVs u odluci SVs, Rev-1138/59 od 17. studenoga 1959., Dika-Čizmić, str. 715.

²⁷ Usp. Vs BiH, Rev-5/62, Dika-Čizmić, str. 716.

ve nasljednike da mogu produžiti postupak po tužbi za razvod braka radi dokazivanja osnovanosti tužbe.²⁸ Pravo zakonskih nasljednika umrlog tužitelja da produže započeti postupak po tužbi za razvod braka s ciljem dokazivanja osnovanosti tužbe uvjetovano je zakonskim redom nasljeđivanja, pa nasljednici iz prvog nasljednog reda isključuju nasljednike iz drugog nasljednog reda.²⁹

Nasljednici ne mogu istaknuti zahtjev za plaćanje uzdržavanja svog umrlog prednika ni do trenutka njegove smrti, jer je riječ o strogo osobnom pravu koje se ne nasljeđuje, osim ako o takvom potraživanju nije bilo pravomoćno odlučeno do trenutka smrti uzdržavanoga.³⁰

Prema stajalištu sudske prakse, u parnici o tužbenom zahtjevu nasljednika radi utvrđivanja da je postojao razlog za razvod braka naveden u tužbi ostavitelja koji je umro u toku postupka nisu relevantne pravne posljedice koje pogađaju preživjelog supruga u slučaju usvajanja tužbenog zahtjeva.³¹

2. Iako je punomoćnik u postupku ovlašten poduzimati i druge parnične radnje u postupku, člankom 408. FZPP uređuje se samo podnošenje tužbe od punomoćnika stranke. Tako, ako tužbu u bračnom sporu podnosi punomoćnik stranke, u punomoći se mora izričito navesti kakvu će tužbu podnijeti i iz kojih razloga.

Riječ je, dakle, o specijalnoj punomoći jer se u njoj mora izričito navesti kakvu će tužbu punomoćnik podnijeti i iz kojih razloga, odnosno je li punomoćnik ovlašten na podnošenje tužbe radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, na poništenje ili za razvod braka. Prema stajalištu sudske prakse, punomoć za brakorazvodnu parnicu mora sadržavati određeno ovlaštenje o prirodi tužbe i uzrocima za razvod braka.³² Drugim riječima, punomoć za pokretanje bračnog spora mora sadržavati ne samo ovlaštenje da se podnese tužba za razvod braka nego i oznaku brakorazvodnog uzorka zbog kojeg se traži razvod braka.³³

²⁸ Vidi odluku Vs BiH, Gž-1184/71 od 22. listopada 1971.

²⁹ U tom je smislu i odluka VsS, Gž-788/85, Babić 2, str. 96.

³⁰ Pravno stajalište građanskog odjela Vs BiH od 19. travnja 1982., Bilten Vs BiH, br. 1/82., str. 54.

³¹ Vidi odluku Vs BiH, Rev-599/88 od 15. lipnja 1989., Bilten VsBiH, br. 3/89.

³² Tako u odluci VsJ, Gž-24/49 od 21. travnja 1949.

³³ Takvo je stajalište zauzeo SVs u odluci Rev-1069/61 od 11. srpnja 1961., ZSO, VI/2-107.

Stroža pravila o punomoći u bračnim sporovima predviđena su s ciljem očuvanja braka i zaštite interesa djece. U tom smislu, bez obzira na to što je punomoćnik podnio tužbu za razvod braka, on ne može biti prisutan niti zastupati stranke na ročištu za pokušaj mirenja.

Vođenje postupka protivno ovoj odredbi bitna je povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 336. st. 2. t. 10. FZPP, a radnje koje je poduzeo punomoćnik s neurednom punomoći nevažeće su i sud će ih ukinuti ako ih stranka naknadno ne odobri (FZPP, čl. 88. st. 4.).

V/4. Javnost u bračnim sporovima

Iako je glavna rasprava u pravilu javna, iz postupka u bračnim sporovima javnost je isključena (FZPP, čl. 409.). Isključenje javnosti u bračnim sporovima iznimka je od načela javnosti raspravljanja pred sudom predviđenog odredbama čl. 4. FZPP i razrađenog odredbama čl. 287.-291. FZPP. U bračnim sporovima zakonom je predviđeno isključenje javnosti, i to tijekom cijeloga postupka. Kako je riječ o isključenju na temelju zakona, sud ne mora donositi posebno rješenje o isključenju javnosti kao kod isključenja javnosti odlukom suda. U pravilu se isključenje ne odnosi na tzv. užu javnost. Tako se isključenje javnosti ne odnosi na stranke, njihove zakonske zastupnike, punomoćnike i umješake. Iznimno, punomoćnik stranke ne može biti prisutan niti zastupati stranku na ročištu za pokušaj mirenja. Na zahtjev stranke vijeće može dopustiti da raspravi budu nazočne najviše dvije osobe koje ona označi. Usto, vijeće može dopustiti da glavnoj raspravi na kojoj je javnost isključena budu nazočne pojedine službene osobe, a i znanstveni i javni radnici, ako je to od interesa za njihovu službu odnosno znanstvenu ili javnu djelatnost. Svakako, predsjednik vijeća upozorit će osobe koje budu nazočne raspravi iz koje je javnost isključena da su dužne kao tajnu čuvati sve ono što su na raspravi saznale i upozoriti ih na posljedice odavanja tajne (FZPP, čl. 289.). I kad se navedenim osobama odobri prisustvovanje ročištu za glavnu raspravu, raspravi mogu biti nazočne samo punoljetne osobe koje ne smiju nositi oružje ili opasno oruđe (FZPP, čl. 287.).

Ako u bračnom sporu javnost nije bila isključena, iako je prema zakonskim odredbama morala biti isključena, takva povreda relativno je bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 336. st. 1. FZPP.

V/5. Ograničenje načela dispozicije

I. Odredbom čl. 410. FZPP ograničava se načelo dispozicije, odnosno raspolaganje stranaka u navedenim posebnim sudskim postupcima. U bračnim sporovima dispozicije parničnih stranaka u pogledu prikupljanja procesnog materijala ograničene su. Činjenice na kojima stranka zasniva svoj zahtjev u bračnom sporu sud može utvrđivati i kad te činjenice nisu među strankama sporne, osim ako se zahtijeva sporazumni razvod braka (FZPP, čl. 410. st. 1.). Odredba tog stavka odstupanje je od pravila da se ne dokazuju činjenice koje među strankama nisu sporne. Ograničenje dispozicija parničnih stranaka nije potpuno i nema isti doseg u svim vrstama bračnih sporova. Smisao odredbe nije u zabrani stranačkih disponiranja, već u tome da sud tim dispozicijama nije vezan. Kako je odredbama drugog stavka tog članka predviđeno da je sud u tijeku cijelog postupka dužan nastojati da dođe do izmirenja bračnih drugova, možemo zaključiti da je u interesu zajednice da do razvoda ne dođe. Tako dispozicije koje idu u korist očuvanja braka imaju široku primjenu. U tom smislu sud je ovlašten po službenoj dužnosti utvrditi i činjenice što ih stranke nisu iznijele, kao i izvesti dokaze koje stranke nisu predložile, ako bi to išlo u prilog održanja braka. Usto, stranke se mogu sporazumjeti, ali će sud na njihovim dispozicijama zasnovati odluku samo ako ocijeni da su u skladu s interesima djece i drugih osoba koje nisu sposobne same se brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima. Sud je ovlašten utvrditi i činjenice što ih stranke nisu iznijele ako iz rezultata rasprave i dokazivanja proizlazi da stranke idu za tim da raspolāžu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (FZPP, čl. 3. st. 2.). Sud je ovlašten izvesti i dokaze koje stranke nisu predložile ako su ti dokazi značajni za odlučivanje (FZPP, čl. 7. st. 3.).

Sud je dužan potpuno i istinito utvrditi sporne činjenice o kojima ovisi osnovanost zahtjeva. U granicama istaknutih brakorazvodnih razloga sud je ovlašten i po službenoj dužnosti provesti dokaze i utvrditi odlučne činjenične okolnosti³⁴ te je dužan brižljivo i iscrpno razjasniti i ispitati bračne odnose.³⁵ Iako ne treba dokazivati činjenice koje je stranka priznala pred sudom tijekom parnice, sud može narediti da se dokazuju i takve činjenice ako smatra da stranka njihovim priznanjem ide za tim da raspolāže zahtjevom kojim ne može raspolagati (članak 3. stavak 2.).

³⁴ Usp. odluku VsH, Gž-894/54 od 7. srpnja 1954., Kukoljac, M., *Parnični postupak*, Beograd, 1970., str. 185.

³⁵ Vidi odluku VsJ, Gž-81/48 od 9. siječnja 1948.

2. Bez obzira na to kojim je podneskom pokrenut postupak za razvod braka, sud je u tijeku cijelog postupka dužan nastojati da dođe do izmirenja bračnih drugova (FZPP, čl. 410. st. 2.). Primjerice, sud je dužan pokušati izmiriti bračne drugove koji su podnijeli zahtjev za sporazumni razvod braka, bez obzira na to što u tom slučaju prema zakonskim odredbama ne postoji dužnost tijela starateljstva da prethodno pokuša mirenje bračnih drugova.

V/6. Presuda na temelju priznanja, odricanja i presuda zbog izostanka

U bračnim sporovima ne može se izreći presuda zbog izostanka (FZPP, čl. 314.), niti presuda na osnovi priznanja (FZPP, čl. 312.) odnosno odricanja (FZPP, čl. 313.). Bračni sporovi uređeni su prisilnim propisima pa je riječ o zahtjevima kojima stranke ne mogu slobodno raspolagati.

Ovlaštenjem suda da utvrđuje činjenice koje stranke nisu iznijele i da dokazuje činjenice koje nisu sporne sprječava se da stranke neiznošenjem činjenica ili njihovim priznanjem, s vezujućim učinkom za sud, na posredan način disponiraju zahtjevima kojima ne mogu disponirati. Iz istog razloga sud u bračnim sporovima ne može donijeti presude koje se temelje na potpunoj, djelomičnoj ili prikrivenoj dispoziciji stranaka - presudu na temelju priznanja, presudu na temelju odricanja i presudu zbog izostanka.³⁶

Obiteljskim zakonom (Sl. list SRBiH, br. 21/79. i 44/89.) isključena je, *expressis verbis*, mogućnost donošenja presude zbog izostanka u bračnim i paternitetskim sporovima. Presuda zbog izostanka ne može se donijeti u bračnim i paternitetskim sporovima jer su ti sporovi regulirani kogentnim pravnim normama.³⁷ Kogentna priroda obiteljskog prava uvjetuje ograničenje prava stranaka na disponiranje zahtjevima u bračnim i paternitetskim sporovima. Ovdje je riječ o odnosima za nastanak, izmjenu ili prestanak kojih je zajednica posebno zainteresirana, više negoli kod drugih pravnih odnosa. Za odluku o tužbenom zahtjevu u sporovima iz tih odnosa potrebno je da sud utvrdi činjenično stanje, a ne da polazi od pretpostavke istinitosti činjenica iznesenih u tužbi. U tom smislu sudska je praksa zauzela stajalište da postoji bitna povreda odredaba

³⁶ Tako Alinčić i dr., str. 184-185.

³⁷ O tome detaljnije Čizmić, J., *Presuda zbog izostanka u građanskom parničnom postupku*, disertacija, Split, 2001., str. 222-225.

parničnog postupka, koju viši sud po službenoj dužnosti mora uzeti u obzir, kad je prvostupanjski sud donio presudu zbog izostanka u parnici radi utvrđivanja očinstva.³⁸

V/7. Povlačenje tužbe odnosno zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka

1. Za razliku od općih odredbi FZPP-a o povlačenju tužbe, prema kojima tužitelj može povući tužbu bez pristanka tuženika prije nego što se tuženik upusti u raspravljanje o glavnoj stvari, a ako tuženik na to pristane, tužba se može povući i kasnije, sve do zaključenja glavne rasprave (FZPP, čl. 178.), u parnicama za razvod braka tužitelj može tužbu povući do zaključenja glavne rasprave bez pristanka tuženika, a s pristankom tuženika sve dok postupak nije pravomoćno završen (FZPP, čl. 412. st. 1.). Smatra se da je tuženik pristao na povlačenje tužbe ako se u roku od 15 dana od dana obavijesti o povlačenju o tome ne izjasni (FZPP, čl. 178. st. 2.).

Tužitelj može povući tužbu podneskom izvan ročišta ili izjavom na zapisnik na ročištu, a na isti način tuženik može dati svoj pristanak na povlačenje. Ako tuženik ne pristane na povlačenje tužbe, sud je dužan nastaviti postupak i donijeti odluku.

Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnesena i može se ponovo podnijeti.

2. Zajednički prijedlog i zahtjev za sporazumni razvod braka zajednički su podnesci bračnih drugova pa njihovo povlačenje mogu tražiti oba bračna druga, zajedničkim podneskom ili svaki zasebno. Zajednički prijedlog za razvod braka i zahtjev za sporazumni razvod braka bračni drugovi mogu povući dok postupak nije pravomoćno završen.³⁹

Od povlačenja zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka treba razlikovati odustanak od zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka. Ako samo jedan bračni drug odustane od zajedničkog prijedloga za razvod braka, a drugi ustraje na prijedlogu, taj se prijedlog tada smatra tužbom za razvod braka (PZ, čl. 57. st. 2.), a stranka koja je odustala od

³⁸ U tom je smislu odluka Vs BiH, Gž-161/58, ZSO, 1958., III/1-83.

³⁹ Vidi odluku VsH, Rev-913/83 od 5. svibnja 1983., Dika-Čizmić, str. 720.

zajedničkog prijedloga za razvod braka postaje tuženik. S druge strane, odustanak jednog bračnog druga od zahtjeva za sporazumni razvod braka ima kao posljedicu obustavljanje sudskog postupka.

3. Ako je povlačenje tužbe odnosno zajedničkog prijedloga i zahtjeva za sporazumni razvod braka uslijedilo nakon donošenja prvostupanjske presude, prvostupanjski sud rješenjem će utvrditi da je presuda bez pravnog učinka i da se postupak obustavlja. Iako se u stavku 2. čl. 412. FZPP govori da bračni drugovi mogu povući tužbu, zajednički prijedlog za razvod braka i zahtjev za sporazumni razvod braka dok postupak nije pravosnažno završen, taj prijedlog može povući i samo jedan od bračnih drugova i drugi bračni drug time ne postaje tužitelj, nego sud donosi rješenje kojim se postupak obustavlja.

4. Ako je jedan od bračnih drugova umro (ili oba) nakon donošenja prvostupanjske presude, prvostupanjski sud rješenjem će utvrditi da je presuda bez pravnog učinka i da se postupak obustavlja.⁴⁰ Ako je, pak, jedan od bračnih drugova umro prije donošenja prvostupanjske presude o razvodu braka, prvostupanjski sud rješenjem će utvrditi da su poduzete radnje bez pravnog učinka i da se postupak obustavlja. Protiv tog rješenja dopuštena je žalba drugostupanjskom sudu. Kad tužitelj umre tijekom parnice za razvod braka, postupak se prekida i kad tužitelj ima punomoćnika, jer je predmet spora pravo koje ne prelazi na nasljednike.⁴¹

Posljedice iz stavka 4. čl. 412. FZPP nastupaju smrću bilo kojeg bračnog druga, bez obzira na to je li riječ o tužitelju ili tuženiku, odnosno bilo kojem od podnositelja zajedničkog prijedloga ili zahtjeva za sporazumni razvod braka.

5. U bračnim sporovima odricanje od tužbenog zahtjeva ima isti pravni učinak kao i povlačenje tužbe (FZPP, čl. 412. st. 5.). Formalnu izjavu o odricanju od tužbenog zahtjeva treba, prema tome, shvatiti kao izjavu o povlačenju tužbe - *falsa denominatio non nocet*.⁴² Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnesena i može se ponovo podnijeti. U skladu s tim, na temelju odricanja od tužbenog zahtjeva ne može se donijeti presuda na temelju odricanja.

⁴⁰ U tom je smislu presuda SVS-a prema kojoj kad bračni drug umre nakon izrečene presude da se brak razvodi, a prije nastupanja pravomoćnosti, izrečena presuda gubi pravni učinak. SVS, Rev-1986/61 od 8. rujna 1961.

⁴¹ Vidi odluku VsH, Rev-18/86 od 28. siječnja 1986.

⁴² Tako Zuglia, S. - Triva, S., *Komentar zakona o parničnom postupku*, Zagreb, 1957., str. 374, dalje - Zuglia - Triva.

V/8. Zaštita, odgoj i uzdržavanje zajedničke djece i bračnog druga

U presudi kojom se utvrđuje da brak ne postoji, ili da se brak poništava, ili da se brak razvodi, sud je dužan odlučiti o čuvanju, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece,⁴³ bez obzira na to jesu li u tom pogledu stranke istaknule svoj zahtjev,⁴⁴ a pri tome nije vezan ni prijašnjom pravomoćnom presudom kojom je zahtjev za uzdržavanje djece bio odbijen.⁴⁵

Odredbama poglavlja II., čl. 2. točke f. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine zajamčena je posebna zaštita djece, u skladu s najvišim međunarodnim standardima i razinom. U skladu s tim i ovim je člankom predviđena dužnost suda da odluči o zaštiti, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece u slučaju kad donese odluku da brak ne postoji, ili da se brak poništava, ili da se brak razvodi.

“Zajedničkom djecom” smatraju se i u braku usvojena djeca, osim ako je dijete usvojio samo jedan bračni drug.

Iako se to u odredbama članka 413. FZPP izričito ne navodi, sud će odlučiti o zaštiti, odgoju i uzdržavanju **maloljetne** djece. Takav se zaključak može izvući iz tumačenja odredaba čl. 415. FZPP (“...sud može, po službenoj dužnosti, rješenjem odrediti privremene mjere radi davanja uzdržavanja zajedničkoj malodobnoj djeci...”), čl. 230. st. 2. PZ (“Roditelji su prvenstveno obvezni uzdržavati maloljetnu djecu...”) i sl. Sud će na isti način postupiti i kad je riječ o **punoljetnoj** djeci, ako je i dok je nad njima produženo roditeljsko pravo (arg. iz čl. 102. i 231. PZ) te ako je takav zahtjev podnijelo punoljetno dijete koje se nalazi na redovitom školovanju (arg. iz čl. 231. st. 2. PZ). Naime, punoljetno dijete nad kojim je produženo roditeljsko pravo nalazi se u pravnom položaju maloljetnog djeteta, pa sud u presudi kojom se razvodi brak treba odlučiti o čuvanju, odgoju i uzdržavanju takvog djeteta.⁴⁶

Presuda o razvodu braka mora sadržavati odluku o čuvanju, njezi i odgajanju zajedničke djece, iako o tome postoji sporazum između bračnih drugova.⁴⁷ Ako sud u presudi propusti odlučiti o zaštiti, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece, može naknadno, i bez prijedloga stranaka, o tome odlučiti dopunskom presudom (FZPP, čl. 321-323.).

⁴³ Usp. odluku VsS, Gzz-140/50 od 24. travnja 1950.

⁴⁴ Takvo je stajalište zauzeo VsS u odluci Gž-4290/54 od 5. siječnja 1955.

⁴⁵ Vidi odluku VsH, Gž-410/57 od 28. ožujka 1957.

⁴⁶ U tom je smislu odluka VsV, Gž-1169/61.

⁴⁷ Vidi odluku VSJ, Gž-85/48 od 15. studenoga 1948.

Posljedice određene člankom 413. FZPP ne nastupaju donošenjem presude kojom se odbija zahtjev za utvrđivanje da brak ne postoji ili postoji, da se brak poništava ili razvodi. O uzdržavanju zajedničke djece bračnih drugova sud ne može odlučiti presudom kojom se odbija tužba za razvod braka.⁴⁸

U sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ne može se izreći presuda zbog izostanka. Zanimljivo je, ipak, upozoriti na stajališta nekih teoretičara, utemeljena ponajprije na odredbama Zakona o parničnom postupku iz 1956. godine i zakona kojima se uređivalo obiteljsko pravo u SR Srbiji i AP Vojvodini, prema kojima (bi) se u sporovima oko uzdržavanja maloljetne djece mogla donijeti presuda zbog izostanka, svakako ako su ispunjeni i ostali zakonski uvjeti za njezino donošenje.⁴⁹ Takvo stajalište opravdavalo se pretpostavkom da se u sporovima oko uzdržavanja maloljetne djece može donijeti presuda zbog izostanka ako su u tužbi navedene činjenice utemeljene na potrebnim i dovoljnim dokazima iz kojih sud može ispravno odrediti koliki je iznos obveze tuženika za uzdržavanje djeteta u konkretnom slučaju. Ako sud na osnovi činjenica navedenih u tužbi, koje se temelje na potrebnim dokazima, primjenom materijalnoga prava može odrediti utemeljenost zahtjeva, kako u njegovoj osnovi tako i visini, to može odlučiti donošenjem presude zbog izostanka, dakako, ako su ispunjeni i ostali uvjeti za njezino donošenje. Ako u tužbi postoje svi elementi za to, sud nema potrebe utvrđivati neke druge "potrebne elemente", jer ne postoje razlozi za to.⁵⁰ Donošenje presude zbog izostanka dopušteno je u postupku o sporovima o uzdržavanju maloljetne djece, jer stranke u tim parnicama mogu slobodno disponirati tužbenim zahtjevom budući da je predmet spora subjektivno pravo kojim mogu raspolagati i izvan parnice.⁵¹ Bilo je, ipak, i mišljenja da se u sporovima oko uzdržavanja maloljetne djece ne može donijeti presuda zbog izostanka.⁵² Dopustiti presudu zbog izostanka u

⁴⁸ Takvo je stajalište zauzeo SVs u odluci Rev-417/59 od 16. svibnja 1959.

⁴⁹ Tako i potanje Vasić, R., *Kontumacija i sporovi oko izdržavanja maloletne dece*, GAKV, 5, br. 10, 1956., str. 15-21.

⁵⁰ Đurović, Z., *Presuda zbog izostanka u jugoslavenskom pravu*, Beograd, 1965., str. 78-79.

⁵¹ Tako Brkić, S., *Presuda zbog izostanka u parnici radi dečijeg izdržavanja*, GAKV, god. 38., 1989., br. 6, str. 27.

⁵² U tom bismo smislu naveli dvije presude VSS u kojima je zauzeto stajalište da u sporovima za izdržavanje maloljetne djece nije dopuštena presuda zbog izostanka (rješenje VSS, Rev- 125/63 od 18. 2. 1963., objavljeno u: Živković, S., *Parnica u praksi*, Beograd, 1975., str. 40), odnosno da se, ako u tužbi za uzdržavanje djece nisu navedene imovinske prilike roditelja, ne može se donijeti presuda zbog izostanka na temelju čl. 332. st. 1. t. 4. ZPP,

tim sporovima značilo bi vezati sud za sporazum stranaka, čime bi sud izgubio onu ulogu koja mu je dodijeljena.⁵³ Riječ je o odnosima za utvrđivanje kojih je zajednica zainteresirana više negoli kad je riječ o drugim imovinsko-pravnim odnosima. U tim sporovima treba ostati neokrnjeno načelo materijalne istine te sud u takvim sporovima može utvrđivati istinitost činjenica i kad one među strankama nisu sporne, a priznanje tužbenog zahtjeva ne može dovesti do presude na temelju priznanja, niti stranke mogu zaključiti sudsku nagodbu o predmetu spora.⁵⁴

U hrvatskom pravu, primjerice, nije bilo te dvojbe jer je odredbama čl. 347. st. 1. i 2. Zakona o braku i porodičnim odnosima (dalje - ZBPO) bilo propisano da se u sporovima o uzdržavanju maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad na odgovarajući način primjenjuju odredbe čl. 324. istoga zakona, odnosno da se ne može izreći presuda zbog izostanka.⁵⁵ Dana 11. prosinca 1998. donesen je hrvatski Obiteljski zakon (NN, 162/98.). Danom početka primjene toga zakona, 1. srpnja 1999., prestao je važiti ZBPO (v. Obiteljski zakon, čl. 371. i 372.). Prema odredbama članka 274. st. 3. Obiteljskog zakona, sud ne može donijeti presudu zbog izostanka u statusnim stvarima,⁵⁶

jer iz takve tužbe ne proizlazi osnovanost tužbenog zahtjeva. VSS, Rev- 1136/78, objavljena u: Ristić, M., *Praktikum za parnicu*, Beograd, 1989., str. 273

⁵³ Jović, I., *Da li se može doneti presuda zbog izostanka u sporovima oko izdržavanja maloletne dece*, GAKV, 5, br. 6, 1956., str. 11-17.

⁵⁴ Poznić, B., *Presuda zbog izostanka*, Anali, 4, br. 3, 1956., str. 289.

⁵⁵ Takvo je stajalište zastupljeno i u odluci Okružnog suda u Splitu, odnosno da se u sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ne može izreći presuda zbog izostanka. Okružni sud u Splitu, Gž-418/87 od 20. 2. 1987., PSP, 33/87, str. 125, br. 129. I VS je u jednoj odluci zauzeo stajalište kako se, budući da samo s odobrenjem organa starateljstva roditelji mogu otuđiti ili opteretiti imovinu svoga djeteta, ne može u parnici protiv maloljetnog djeteta donijeti presuda zbog izostanka zato što mu je s ročišta izostao roditelj kao njegov zakonski zastupnik. Vrhovni sud Hrvatske, Gzz-80/86.

⁵⁶ Prema odredbama Obiteljskog zakona, postupci u statusnim stvarima jesu:

- posebni parnični postupak u bračnim sporovima (radi utvrđenja postoji li brak ili ne postoji, za poništaj ili rastavu braka) iz čl. 24., 25., 35., 37.-41., 42.-50. i 283.-288;
- posebni parnični postupak u sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva (paternitetski i maternitetski sporovi) iz čl. 54., 63., 70.-84. i 289.-295.;
- posebni parnični postupak radi rješavanja pitanja s kojim će roditeljem dijete živjeti i o roditeljskoj skrbi (čl. 296.-300. i 302.), o načinju održavanja susreta i druženja djeteta s roditeljima (čl. 301.) te o roditeljskoj skrbi, o zaštiti prava i dobrobiti djeteta i mlade punoljetne osobe i o prestanku roditeljske skrbi (čl. 85.-121.).

kao i u stvarima uzdržavanja maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad. Tom odredbom ograničava se načelo dispozicije (raspolaganja stranaka) u posebnim građanskim sudskim postupcima, u navedenim statusnim stvarima i u stvarima uzdržavanja maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad.⁵⁷ Naime, u tim postupcima sud je ovlašten utvrđivati i činjenice koje stranke nisu iznijele, a može odlučiti da se dokazuju i činjenice koje nisu sporne (Obiteljski zakon, čl. 274. st. 2.), što sprječava stranke da na posredan način disponiraju zahtjevima kojima ne mogu disponirati. Iz istoga razloga sud u bračnim statusnim stvarima i u stvarima uzdržavanja maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad ne može donijeti presudu koja se zasniva na dispoziciji stranaka - presudu zbog izostanka.⁵⁸

Sud je dužan u presudi kojom se brak razvodi odlučiti i o zahtjevu za uzdržavanje koji je postavio nezbrinuti suprug.⁵⁹ O zahtjevu za uzdržavanje nekrivog bračnog druga, stavljenom tijekom parnice za razvod braka, sud je dužan odlučiti istodobno kad rješava i o razvodu braka.⁶⁰ Odluka općinskog suda kojom je dosuđeno uzdržavanje jednom bračnom drugu, u tijeku trajanja njegova braka s osobom od koje je tražio uzdržavanje, ima pravni učinak samo od donošenja odluke županijskog suda u parnici za razvod braka.⁶¹ Međutim, kad je presudom utvrdio da brak ne postoji, ili da se brak poništava, ili da se brak razvodi, sud će odlučiti o uzdržavanju bračnog druga samo ako je on to zahtijevao, a nije dužan to učiniti po službenoj dužnosti kao kad donosi odluku o zaštiti, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece. Naime, u sporovima o uzdržavanju bračnih drugova sud je vezan zahtjevima stranaka, a samo u sporovima o uzdržavanju maloljetnog djeteta ili punoljetnog djeteta koje nije sposobno za rad sud nije vezan zahtjevima stranaka i slijedom toga ovlašten je ići i preko zahtjeva za uzdržavanje.⁶²

⁵⁷ "Smisao odredbe nije u zabrani stranačkih disponiranja, već u tome da sud tim dispozicijama nije vezan. Stranke se mogu sporazumjeti (nagoditi ili na drugi način disponirati svojim zahtjevom), ali će sud na njihovim dispozicijama zasnovati odluku samo ako ocijeni da su u skladu s interesima djece i drugih osoba koje nisu sposobne same se brinuti o sebi i svojim pravima i interesima." Alinčić, str. 183.

⁵⁸ Usp. Alinčić, str. 184-185.

⁵⁹ Vidi odluku Vs CG, Rev-174/82 od 22. prosinca 1982.

⁶⁰ Takvo je stajalište zauzeo SVs u odluci Gž-32/55 od 1. travnja 1955.

⁶¹ Usp. odluku VSs, Gž-229/84 od 6. ožujka 1984.

⁶² U tom je smislu odluka VsH, Rev-1697/90 od 15. kolovoza 1990.

V/9. Sudjelovanje organa starateljstva

1. Organ starateljstva (njem. *Pflegschaftsorgan*) jest tijelo koje obavlja poslove socijalne i obiteljskopravne zaštite. U sudskim postupcima organ starateljstva može nastupiti kao tužitelj u slučajevima predviđenim zakonom; može se kao stranka (svojevrni jedinstveni suparničar) pridružiti u postupku koji je pokrenula druga osoba, ako je bio ovlašten na pokretanje toga postupka; može u nekim postupcima sudjelovati u svojstvu svojevrsnoga umješača; može kao specifični zakonski zastupnik maloljetne osobe u njezino ime pokrenuti i voditi određene sporove.

Člankom 414. FZPP uređuje se položaj organa starateljstva u sudskom postupku, kao umješača *sui generis* s velikim ovlaštenjima. U bračnim sporovima organ starateljstva sudjeluje ako se u tim sporovima rješava o zaštiti, odgoju i uzdržavanju djece.

2. Stavkom 2. čl. 414. FZPP, određene su procesne radnje koje organ starateljstva može poduzimati u postupku pred sudom u kojem sudjeluje kao umješač *sui generis*. Nabranje nije taksativno, nego primjerima, pa nema zapreke da organ starateljstva poduzme i druge radnje koje smatra potrebnim. U postupku o zaštiti, odgoju i uzdržavanju djece organ starateljstva obavezan je staviti prijedlog o zaštiti, odgoju i uzdržavanju djece, a ovlašten je u granicama tog prijedloga iznositi i činjenice koje stranke nisu navele i predložiti da se izvedu potrebni dokazi, ulagati pravna sredstva i poduzimati druge parnične radnje, sve radi zaštite interesa djece.

U takvoj situaciji organ starateljstva ima procesni položaj stranke.⁶³

3. Sud koji rješava bračni spor obavijestit će organ starateljstva o postupku radi zaštite, odgoja i uzdržavanja djece i pozivati ga na sva ročišta te će mu dostavljati sve odluke donesene u tom postupku (FZPP, čl. 414. st. 3).

Sud je u parnici u kojoj se, uz ostalo, odlučuje i o povjeravanju djece na odgoj i čuvanje nakon razvoda braka, dužan ocijeniti mišljenje organa starateljstva kao i svaki drugi dokaz.⁶⁴ Sud će organ starateljstva pozvati dostavljanjem poziva. Ročište se može održati i kad mu ne pristupi uredno pozvani organ starateljstva, jer je i sud dužan po službenoj dužnosti voditi računa o interesima djece.⁶⁵ Propust suda da zatraži posebno mišljenje i prijedlog organa

⁶³ Vidi odluku Vs BiH, Rev-113/82 od 15. lipnja 1982.

⁶⁴ Usp. odluku Okružnog suda u Zagrebu, Gž-146/83 od 5. srpnja 1983.

⁶⁵ Takvo je stajalište zauzeo Vs BiH u odluci Gž-1184/81 od 4. prosinca 1981.

starateljstva u postupku povjeravanja djece na odgoj i čuvanje nije od utjecaja na zakonitost odluke ako se organ starateljstva izjasnio o tome u postupku mirenja bračnih drugova.⁶⁶

V/10. Privremene mjere

1. U tijeku postupka u bračnim sporovima sud može, po službenoj dužnosti, rješenjem odrediti privremene mjere radi davanja uzdržavanja zajedničkoj malodobnoj djeci, kao i za njihov smještaj (FZPP, čl. 415. st. 1.).

Parnični postupak je "u tijeku" sve dok presuda ne postane pravomoćna. Privremena mjera ne može se odrediti prije pokretanja bračnog spora, ali se privremena mjera može predložiti već u tužbi.

Rješenje o određivanju privremene mjere donosi se na prijedlog roditelja, organa starateljstva (arg. iz čl. 414. FZPP) ili po službenoj dužnosti. Privremena mjera određuje se prema roditeljima djeteta i za njezino donošenje dovoljno je da se učine vjerojatnim činjenice o kojima ovisi pravo na uzdržavanje, odnosno da su ugroženi drugi interesi djeteta.

Rješenje kojim sud tijekom postupka u bračnom sporu određuje privremene mjere radi davanja uzdržavanja zajedničkoj maloljetnoj djeci mora uvijek biti obrazloženo.⁶⁷

2. Tijekom postupka sud može, na prijedlog bračnog druga, ali ne i po službenoj dužnosti, odrediti privremene mjere radi davanja uzdržavanja bračnom drugu, kao i za njegov smještaj. Bračni drug dužan je u prijedlogu učiniti vjerojatnim činjenice o kojima ovisi pravo na uzdržavanje. Činjenice za izdavanje privremene mjere uzdržavanja izvanbračnog djeteta potrebno je učiniti vjerojatnim kao i dokaz da djetetova majka ne može dijete sama uzdržavati.⁶⁸

Prije donošenja odluke o prijedlogu sud će, u pravilu, zatražiti od protivne stranke da se izjasni o prijedlogu, osim ako je zbog opravdanih okolnosti nužno hitno donošenje odluke o prijedlogu.

Pri određivanju privremene mjere sud je dužan voditi računa o krivnji za razvod braka, ako je na tu okolnost prigovorom upozorila druga stranka.⁶⁹

⁶⁶ Vidi odluku VsH, Rev-336/84 od 11. travnja 1984.

⁶⁷ Vidi odluku VsS, Gž-1649/65, ZSO, 1965., X/3-290.

⁶⁸ U tom je smislu odluka VsH, Gž-2079/59, Odvjetnik, 11-12/60.

⁶⁹ Babić, I., *Komentar Porodičnog zakona*, Sarajevo, 1990., str. 227, dalje - Babić I.

Uzdržavanje bračnog druga, kao privremena mjera koja se određuje tijekom postupka u bračnom sporu, može se dosuditi ako na strani tog bračnog druga nema krivnje za prestanak zajednice života.⁷⁰

3. Protiv rješenja o određivanju privremene mjere radi davanja uzdržavanja zajedničkoj malodobnoj djeci, kao i za njihov smještaj, odnosno radi davanja uzdržavanja bračnom drugu, dopuštena je žalba. Žalba ne zadržava izvršenje rješenja te se na temelju njega može tražiti izvršenje.

Ako se tijekom postupka promijene okolnosti zbog kojih je privremena mjera određena tako da privremena mjera više nije potrebna (ZIP, čl. 273.), sud će, na prijedlog dužnika, ukinuti provedene radnje i obustaviti postupak izdavanja privremene mjere.

Prema mišljenju nekih teoretičara, ako se utvrdi da je privremena mjera neutemeljeno određena, primjerice jer je odbijen tužbeni zahtjev za uzdržavanje, uzdržavanje koje je po privremenoj mjeri određeno i ostvareno u korist djece ne može se regresirati, dok bi, suprotno, tuženik koji je na temelju privremene mjere platio određeni iznos za uzdržavanje bračnom drugu imao pravo na povrat tih sredstava ako tužitelju ne bude presudom priznato pravo na uzdržavanje.⁷¹

Protiv rješenje o privremenoj mjeri revizija nije dopuštena.⁷²

V/11. Pobijanje presude kojom se brak razvodi na temelju sporazuma bračnih drugova

Presuda kojom se brak razvodi na temelju sporazuma bračnih drugova može se pobijati zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, zbog toga što je pristanak za razvod braka na temelju sporazuma dan u zabludi ili pod utjecajem sile ili prevare, kao i u slučaju ako za donošenje presude nije bilo uvjeta određenih FZPP-om (FZPP, čl. 416.).

Za razliku od ostalih bračnih sporova, u slučaju kad se brak razvodi na temelju sporazuma bračnih drugova, sud ne može utvrđivati nesporne činjenice jer se ta presuda ne donosi na temelju utvrđenog činjeničnog stanja i primjene odgovarajuće norme materijalnog prava na tako utvrđeno činjenično stanje.

⁷⁰ Usp. odluku VsV, Gž-985/57, ZSO, 1957., II/3-605.

⁷¹ Tako Babić 1, str. 228.

⁷² Vidi odluku VsS, Gž-140/85 od 19. veljače 1985.

Presuda kojom se brak razvodi na temelju sporazuma bračnih drugova nije sudska nagodba, iako se može pobijati zbog toga što je pristanak za razvod braka dan u zabludi ili pod utjecajem sile ili prevare. Presuda je sudska odluka, a ne akt stranaka kao sudska nagodba, i pobija se žalbom. Žalba se može izjaviti zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka (v. FZPP, čl. 336.), zbog toga što je pristanak za razvod braka na temelju sporazuma dan u zabludi ili pod utjecajem prisile ili prevare (PZ, čl. 60-65.), kao i u slučaju kad za donošenje presude nije bilo uvjeta propisanih PZ-om (primjerice ako u zahtjevu za sporazumni razvod braka stranke navedu da nemaju zajedničku maloljetnu djecu, a zapravo ih imaju).

Presuda se iz tih razloga može pobijati samo ako se usvaja zahtjev za sporazumni razvod braka, a ne i kad se zahtjev odbija. Ako je zahtjev za sporazumni razvod braka odbijen, protiv takve presude može se izjaviti žalba iz istih razloga kao i protiv ostalih presuda u bračnim sporovima.

V/12. Izvanredni pravni lijekovi i povrat u prijašnje stanje

Presude kojima se utvrđuje da brak ne postoji, da je brak poništen ili razveden nije dopušteno, u dijelu o prestanku braka, napadati prijedlogom za ponavljanje postupka i zahtjevom za zaštitu zakonitosti, a nije dopušten ni povrat u prijašnje stanje, bez obzira na to je li koja od stranaka zaključila novi brak (FZPP, čl. 417.).⁷³ Smisao odredbi toga članka je u tome da se ukidanjem pravomoćne presude ne može otkloniti učinak koji je ona proizvela u dijelu o prestanku braka. Razvedeni ili poništeni brak ne uspostavlja se ponovo, nego ostaje razveden odnosno poništen i u slučaju ako se postupak po izvanrednom pravnom lijeku okonča presudom kojom se tužbeni zahtjev odbija kao neutemeljen.

Treba napomenuti da, prema odredbama čl. 364. st. 4. FZPP, u sporovima iz obiteljskih odnosa i u sporovima zakonskog uzdržavanja revizija nije dopuštena pa se, *a maiori ad minus*, ni revizijom ne bi mogla napadati pravomoćna presuda u dijelu o prestanku braka.⁷⁴

⁷³ U tom je smislu i presuda Okružnog suda u Kragujevcu, Gž-665/94 od 30. lipnja 1995., Babić 2, str. 473.

⁷⁴ Treba napomenuti da se prema stajalištu VSBiH, utemeljenom na odredbama SZPP-a, u parnici radi razvoda braka u povodu revizije mogla izmijeniti samo odluka o uzdržavanju

A contrario, ako je odbijen tužbeni zahtjev radi utvrđenja da brak ne postoji ili da se poništava ili da se razvodi, pa je pravomoćnom presudom utvrđeno da brak ne postoji, ili je brak poništen ili je razveden, a istom je presudom odlučeno i o zaštiti, odgoju i uzdržavanju djece, kao i o uzdržavanju bračnog druga ako je on to zahtijevao (v. FZPP, čl. 413.), protiv tog dijela presude mogli bi se izjaviti izvanredni pravni lijekovi, osim revizije. Prema stajalištu sudske prakse, revizijom, kao izvanrednim pravnim lijekom, ne može se pobijati pravomoćna odluka drugostupanjskog suda u dijelu u kojem je odlučeno o prestanku braka, odnosno kojim je brak razveden, oglašen nepostojećim ili poništen⁷⁵ te prijedlog za povrat u prijašnje stanje.

Prema stajalištu sudske prakse, u brakorazvodnom sporu može se izvanrednim pravnim lijekom (osim revizije, nap. a.) pobijati samo onaj dio pravomoćne odluke o prestanku braka kojim je odlučeno o krivnji jednog od bračnih drugova za razvod braka,⁷⁶ i to samo ako je u prijašnjem/prvostupanjskom postupku takav zahtjev bio istaknut i ako je o njemu bilo pravomoćno odlučeno.⁷⁷

VI. POSTUPAK U SPOROVIMA ZA UTVRĐIVANJE ODNOSNO OSPORAVANJE OČINSTVA I MATERINSTVA

VI/1. Pokretanje postupka

Paternitetski sporovi, kao i bračni sporovi, statusnog su karaktera.

Postupak u sporovima za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva i materinstva pokreće se tužbom mjesno nadležnom općinskom sudu (FZPP, čl. 418. st. 1.). U sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva dijete može podići tužbu bilo pred sudom opće mjesne nadležnosti, bilo pred sudom na području kojeg ima prebivalište odnosno boravište. Ako je u sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva ili materinstva sud u Federaciji nadležan zato što tužitelj ima prebivalište u Federaciji, mjesno je nadležan sud na području kojeg tužitelj ima prebivalište (FZPP, članak 48.).

supruga odnosno odluka o zaštiti, odgoju i uzdržavanju zajedničke djece, a ne i odluka o razvodu braka. VSBiH, Rev-618/88 od 16. ožujka 1989., Bilten VSBiH, br. 2/89-116.

⁷⁵ Vidi odluku Vs BiH, Rev-323/79 od 17. rujna 1979.

⁷⁶ Usp. odluku Vs BiH, Gž-14/77 od 12. svibnja 1977.

⁷⁷ Vs BiH, Gž-557/75 od 3. travnja 1975., BABIĆ 2, str. 474.

Stranke u sporu za utvrđivanje očinstva su osobe kojih se očinstvo utvrđuje, dijete i djetetova majka. Tužba za utvrđivanje očinstva može biti upravljena samo prema jednoj određenoj osobi.^{78, 79}

Stranke u sporu o osporavanju očinstva jesu: osoba koja se po zakonu smatra ocem djeteta, dijete i djetetova majka.

Kad treća osoba osporava očinstvo osobi koja je dijete priznala za svoje, stranke u sporu su osoba koja osporava očinstvo, osoba koje se očinstvo osporava, dijete i djetetova majka.

Tužbu radi **utvrđivanja** očinstva može podnijeti dijete do navršene 25. godine života. Ako je dijete maloljetno ili poslovno nesposobno, tužbu u njegovo ime podnosi majka ako vrši roditeljsko pravo odnosno staratelj s odobrenjem organa starateljstva (PZ, čl. 120.). I kad punoljetno dijete podnosi tužbu radi utvrđivanja očinstva, stranke u tom sporu su osoba koje se očinstvo utvrđuje, dijete i djetetova majka. Djetetova majka može se pridružiti punoljetnom djetetu kao tužitelju i kad je propustila rok za pokretanje tog postupka, ali ako nije stupila u aktivno suparničarstvo, mora se naći na suprotnoj strani, u odnosu pasivnog suparničara.⁸⁰ Sud će odbaciti tužbu za utvrđenje očinstva ako je dijete rođeno u razdoblju od 300 dana nakon pravomoćnosti presude o razvodu braka njegove majke i njezina muža, a očinstvo muža nije osporeno. Tako će postupiti i kad bivši muž djetetove majke nije evidentiran u matičnim knjigama rođenih kao djetetov otac.⁸¹ Tužbu radi utvrđenja očinstva može podnijeti majka do navršene 18. godine djetetova života (PZ, čl. 121.). Organ starateljstva može u roku od jedne godine nakon rođenja djeteta tužbom pokrenuti postupak za utvrđenje očinstva u slučaju kad je majka označila određenu osobu za djetetova oca pred matičarem, a kasnije, zanemarujući interese djeteta, ne pokrene postupak za utvrđivanje očinstva (PZ, čl. 122.). Kad majka maloljetnog djeteta u parnici za utvrđivanje očinstva, u kojoj ona na temelju odredaba čl. 418. st. 2. FZPP ima procesni položaj aktivnog jedinstvenog suparničara, povuče tužbu, sud je u smislu odredaba čl. 212. st. 4. PZ dužan po službenoj dužnosti ocijeniti

⁷⁸ U tom je smislu odluka VsS, Gž-1400/62 od 26. svibnja 1962.

⁷⁹ Prema jednoj odluci VSFBiH, ne postoji zakonska presumpcija da jedan od roditelja nije poznat ako njegovo očinstvo odnosno materinstvo nije utvrđeno pravomoćnom presudom suda, pa postojanje ili nepostojanje te okolnosti treba ocijeniti prema konkretnim činjenicama utvrđenim u postupku. VSFBiH, U-374/97, Pravna misao, br. 1-2/99, str. 109.

⁸⁰ Vidi odluku Vs BiH, Gž-170/83 od 15. prosinca 1983., Babić 2, str. 476.

⁸¹ U tom je smislu odluka Vs BiH, Gž-72/83 od 26. svibnja 1983., Dika-Čizmić, str. 726.

je li njezin interes u suprotnosti s interesima maloljetnog djeteta te o tome izvijestiti organ starateljstva koji je dužan u takvom slučaju maloljetnom djetetu postaviti posebnog staratelja.⁸²

O utvrđivanju očinstva sud ne može odlučivati kao o prethodnom pitanju.⁸³

Određbe o utvrđivanju očinstva na odgovarajući se način primjenjuju i na utvrđivanje materinstva.

Što se **osporavanja** očinstva i materinstva tiče, osoba koja je priznala očinstvo, a poslije sazna za okolnosti koje bi to očinstvo isključivale, može tužbom osporavati očinstvo u roku jedne godine od saznanja za okolnosti koje bi isključivale to očinstvo, a najkasnije u roku pet godina od davanja izjave o priznanju očinstva (PZ, čl. 119.). Očinstvo se mora osporavati posebnom tužbom, a ne u bračnom sporu.⁸⁴ Muž može osporavati očinstvo djeteta koje je rodila njegova žena za vrijeme trajanja braka ili prije isteka 300 dana od prestanka braka ako smatra da nije djetetov otac. U sporu radi osporavanja očinstva, kad se kao tužitelj pojavljuje muž djetetove majke, tužbom moraju biti obuhvaćeni i majka i dijete na strani tuženika.⁸⁵ Ako je, pak, mužu potpuno oduzeta poslovna sposobnost, tužbu radi osporavanja njegova očinstva može podnijeti njegov staratelj s odobrenjem organa starateljstva (PZ, čl. 124.). Ta se tužba može podnijeti u roku šest mjeseci od dana saznanja za činjenicu na temelju koje se može zaključiti da tužitelj nije djetetov otac, ali najkasnije do navršene desete godine djetetova života (PZ, čl. 125.). U ovom slučaju nasljednici muža nisu ovlašteni podnijeti tužbu radi osporavanja očinstva, ali mogu nastaviti započeti postupak (PZ, čl. 126.). Majka može osporavati da je otac njezina djeteta osoba koja se na temelju odredaba PZ-a smatra djetetovim ocem. Majka tužbu može podnijeti u roku od šest mjeseci od djetetova rođenja (PZ, čl. 127.). Dijete može osporavati da mu je otac osoba koja se na temelju odredaba PZ-a smatra njegovim ocem, osim u slučaju kad je očinstvo utvrđeno pravomoćnom sudskom presudom. Dijete tužbu može podnijeti do navršene 25. godine života (PZ, čl. 128.).⁸⁶ Osoba koja sebe smatra ocem djeteta rođenog

⁸² Tako i u odluci Vs BiH, Gž-307/80 od 14. kolovoza 1980.

⁸³ Usp. odluku VsH, Rev-126/85 od 19. ožujka 1985.

⁸⁴ Takvo je stajalište zauzeo Vs BiH u odluci Gž-63/56 od 30. ožujka 1956., Babić 2, str. 476.

⁸⁵ Vidi odluku VsV, Gž-145/87 od 26. ožujka 1987., Babić 2, str. 477.

⁸⁶ Prema stajalištu Okružnog suda u Subotici, sud će odbiti tužbu maloljetnog djeteta radi osporavanja očinstva kad utvrdi da dijete nema staratelja, a taj nedostatak ne bude otklo-

izvan braka može osporavati očinstvo drugoj osobi koja je to dijete priznala za svoje, ako istodobno traži da se utvrdi njegovo očinstvo. Ta se tužba može podnijeti u roku jedne godine od upisa osporenog očinstva u matičnu knjigu (PZ, čl. 129.). Nakon djetetove smrti očinstvo se ne može osporavati (PZ, čl. 130.).

Odredbe o osporavanju očinstva na odgovarajući se način primjenjuju i na osporavanje materinstva (PZ, čl. 131.).

VI/2. Poziv za dopunu tužbe

1. Ako tužbom za utvrđivanje odnosa za osporavanje očinstva nisu kao tužitelj ili kao tuženi obuhvaćene sve stranke u sporu, sud će pozvati tužitelja da dopuni tužbu tako što će navesti i stranku koja tužbom nije obuhvaćena (FZPP, čl. 419.).

Stranke navedene u čl. 418. FZPP koje podnose tužbu radi utvrđivanja ili osporavanja očinstva odnosno materinstva kao i one protiv kojih je tužbeni zahtjev upravljen, jedinstveni su suparničari i spor se u takvoj parnici može riješiti samo na jednak način prema svim suparničarima (FZPP, čl. 186. i 187.). Stoga se u tužbi i na strani tuženika i na strani tužitelja moraju navesti sve stranke u sporu. U protivnom tužba nije potpuna i sud po njoj ne može postupati (FZPP, čl. 95.). O potpunosti tužbe u tom smislu sud vodi računa po službenoj dužnosti i u tom će slučaju pozvati tužitelja da dopuni tužbu tako što će navesti i stranku koja tužbom nije obuhvaćena. Ako tužitelj tužbu ispravi i vrati sudu u roku određenom za dopunu, smatrat će se da je tužba podnesena sudu onog dana kad je prvi put bila podnesena (FZPP, čl. 98.).

2. Ako tužitelj u roku koji je sud odredio ne dopuni tužbu tako da navede i stranku koja tužbom nije bila obuhvaćena, sud će rješenjem tužbu odbaciti. Izvanbračno dijete može i nakon smrti navodnog izvanbračnog oca podnijeti tužbu za utvrđivanje navodnog izvanbračnog očinstva protiv njegovih nasljednika, jer za tu tužbu dijete ima osim statusnog i nasljednopravni interes.⁸⁷

njen u smislu čl. 83. ZPP (čl. 75. FZPP, nap. a.). U tom slučaju organ starateljstva odlučuje po službenoj dužnosti ima li mjesta postavljanju stratelja, rukovodeći se pri tome interesima djeteta. Okružni sud u Subotici, P- 976/89 od 24. rujna 1992., Babić 2, str. 482.

⁸⁷ Vidi odluku Vs F BiH, Rev-189/97 od 28. siječnja 1998., Bilten sudske prakse VS FBiH, br. 1/98., str. 31.

VI/3. Jedinствено suparničarstvo

1. Stranke koje podnose tužbu radi utvrđivanja odnosno osporavanja očinstva, odnosno protiv kojih je upravljen tužbeni zahtjev jedinstveni su suparničari (FZPP, čl. 420. st. 1.).

U sporu za utvrđivanje ili osporavanje očinstva više se osoba (stranaka) može naći na strani tužitelja ili tuženika i u tom su slučaju oni jedinstveni suparničari, aktivni ili pasivni. Više tužitelja ili tuženika u paternitetskim parnicama jedinstveni su suparničari jer se zbog prirode pravnog odnosa spor može riješiti samo na jednak način prema svima. Iako to ovdje nije izričito određeno, jedinstvenim suparničarima smatraju se i stranke u sporovima radi utvrđivanja ili osporavanja materinstva. Jedinствено suparničarstvo postoji ako se prema zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa spor može riješiti samo na jednak način prema svim suparničarima, i tada se oni smatraju kao jedna parnična stranka, tako da se u slučaju ako pojedini suparničari propuste koju parničnu radnju, učinak parničnih radnji što su ih poduzeli drugi suparničari proteže i na one koji te radnje nisu poduzeli (FZPP, čl. 186.). Ako rokovi za izvršenje određene parnične radnje za pojedine jedinstvene suparničare istječu u razno vrijeme, tu parničnu radnju može svaki suparničar poduzeti sve dok ma i za jednoga od njih još teče rok za poduzimanje te radnje (FZPP, čl. 187.). U slučaju utvrđivanja i/ili osporavanja očinstva, jedinstveno suparničarstvo određeno je na temelju zakona i nastaje samo iz materijalnog, a ne i formalnog suparničarstva.

Kako je očinstvo i materinstvo nedjeljivo, jer dijete može imati samo jednog oca i jednu majku, u postupku radi utvrđivanja i osporavanja očinstva odnosno materinstva uvijek nastaje nužno jedinstveno suparničarstvo jer svi sudionici samo zajedno imaju stvarnu (pasivnu ili aktivnu) procesnu legitimaciju.⁸⁸

2. Tužbi za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva koju je podnijela ovlaštena osoba u zakonskom roku može se kao suparničar pridružiti i osoba kojoj je istekao rok za podnošenje tužbe. Primjerice, iako je majci istekao rok za podnošenje tužbe radi utvrđivanja očinstva, koji prema odredbama čl. 121. PZ može podnijeti do navršene 18. godine djetetova života, majka se kao suparničar može pridružiti djetetovoj tužbi radi utvrđivanja očinstva koja je podnesena u zakonskom roku, odnosno do navršene 25. godine djetetova života (PZ, čl. 120.).

⁸⁸ Tako Babić 1, str. 383.

VI/4. Posebni stratelj

1. Ako dijete i roditelj koji po zakonu zastupa dijete zajedno podnose tužbu za utvrđivanje ili osporavanje očinstva, odnosno ako su tuženi istom tužbom, taj će roditelj zastupati dijete i u parnici. I pored toga što dijete i roditelj koji ga zastupa zajedno podnose tužbu ili su zajedno tuženi istom tužbom, između njih mogu postojati suprotstavljeni interesi. Primjerice, majka bi mogla povući tužbu za utvrđivanje očinstva, što nije u djetetovu interesu. Ako organ starateljstva ocijeni da između roditelja i djeteta u navedenim slučajevima postoje suprotni interesi, može djetetu postaviti posebnog staratelja (FZPP, čl. 421. st. 1.). Rješenje o postavljanju posebnog stratelja organ starateljstva treba dostaviti sudu pred kojim se vodi postupak, a organ starateljstva može tražiti i odgodu glavne rasprave do postavljanja posebnog stratelja djetetu.

2. Ako su dijete i roditelj koji po zakonu zastupa dijete u parnici u protivnim stranačkim ulogama tužitelja i tuženika, organ starateljstva postaviti će djetetu posebnog staratelja (FZPP, čl. 421. st. 2.).

Za razliku od situacije iz prvoga stavka čl. 421. FZPP, gdje se dijete i roditelj nalaze u istoj stranačkoj ulozi i u kojoj organ starateljstva može, ali ne mora postaviti posebnog stratelja djetetu, ovim je stavkom predviđena dužnost organa starateljstva da djetetu postavi posebnog staratelja kad su dijete i roditelj koji po zakonu zastupa dijete u parnici u protivnim stranačkim ulogama tužitelja i tuženika. Naime, u tom je slučaju očividno da između roditelja i djeteta u parnici postoje suprotni stranački interesi. Tako, kada dijete rođeno u braku osporava očinstvo bračnom drugu svoje majke, ono mora tužiti pored majčinog bračnog druga i svoju majku, koja u takvom sporu ne može zastupati svoje dijete.⁸⁹

VI/5. Javnost u postupku u sporovima radi utvrđivanja odnosno osporavanja očinstva i materinstva

Glavna je rasprava u pravilu javna. Raspravi mogu biti nazočne samo punoljetne osobe koje ne smiju nositi oružje ili opasno oruđe (FZPP, čl. 287.). Kao u bračnim sporovima, i u postupku u sporovima radi utvrđivanja odnosno osporavanja očinstva i materinstva predviđeno je zakonsko isključenje javnosti

⁸⁹ Vidi odluku VsH, Gzz-124/74 od 25. prosinca 1975.

(FZPP, čl. 422. st. 1.). Isključenje javnosti u postupku u sporovima radi utvrđivanja odnosno osporavanja očinstva i materinstva iznimka je od načela javnosti raspravljanja pred sudom predviđena odredbama čl. 4. FZPP i razrađena odredbama čl. 287.-291. FZPP. U pravilu se isključenje ne odnosi na tzv. užu javnost. Tako se isključenje javnosti ne odnosi na stranke, njihove zakonske zastupnike, punomoćnike i umještače. Na zahtjev stranke vijeće može dopustiti da raspravi budu nazočne najviše dvije osobe koje ona označi. Usto, vijeće može dopustiti da glavnoj raspravi iz koje je javnost isključena budu nazočne pojedine službene osobe, a i znanstveni i javni radnici, ako je to od interesa za njihovu službu odnosno znanstvenu ili javnu djelatnost. Svakako, predsjednik vijeća upozorit će osobe koje budu nazočne raspravi s koje je javnost isključena da su dužne kao tajnu čuvati sve ono što su na raspravi saznale i upozoriti ih na posljedice odavanja tajne (FZPP, čl. 289.).

Ako javnost nije bila isključena, iako je prema zakonskim odredbama morala biti isključena, takva povreda relativno je bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 336. st. 1. FZPP.

VI/6. Presuda zbog izostanka, na temelju priznanja odnosno odricanja u sporovima za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili materinstva

Bračni sporovi uređeni su prisilnim propisima pa je riječ o zahtjevima kojima stranke ne mogu slobodno raspolagati. Stoga se u sporovima za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili materinstva ne može donijeti presuda zbog izostanka niti presuda na temelju priznanja odnosno odricanja (FZPP, čl. 422. st. 2.).

Iako to zakonom nije izričito predviđeno, stranke u tim sporovima ne bi mogle zaključiti ni sudsku nagodbu.

U parnicama za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili materinstva odricanje od tužbenog zahtjeva ima isti pravni učinak kao i povlačenje tužbe (FZPP, čl. 422. st. 3.). Bez takve zakonske odredbe o učinku odricanja od tužbenog zahtjeva tužitelj ne bi mogao ponovo podići tužbu za utvrđivanje ili osporavanje očinstva, što ne bi bilo u interesu ni djeteta ni pretpostavljenih roditelja. Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnesena i može se ponovo podnijeti.⁹⁰ U skladu s tim, na temelju odricanja od tužbenog zahtjeva ne može se donijeti

⁹⁰ Tako Traljić, N. - Bubić, S., *Porodično pravo*, Sarajevo, 1998., str. 156.

presuda na temelju odricanja. Svojevrsnim isključenjem mogućnosti odricanja od tužbenog zahtjeva štite se u prvom redu interesi maloljetnog djeteta.

VI/7. Privremene mjere u postupku za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva ili materinstva

1. U postupku za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva ili materinstva sud može po službenoj dužnosti odrediti privremene mjere radi zaštite, smještaja i uzdržavanja djece (FZPP, čl. 423., st. 1.).

Prema odredbama članka 423. FZPP, sud može odrediti samo privremene mjere radi uzdržavanja, smještaja i zaštite djece, a ne i druge vrste privremenih mjera određene čl. 266. ZIP. Među ostalim, cilj tih privremenih mjera jest da se privremeno osigura djetetu uzdržavanje i od osobe za koju još nije pravomoćno utvrđeno da je otac onda kad se učini vjerojatnim njegovo očinstvo djeteta.⁹¹

Rješenje o određivanju privremene mjere donosi se po službenoj dužnosti, ali sud može odrediti privremene mjere i na prijedlog tužitelja. Sud može jednim rješenjem odrediti jednu ili više privremenih mjera, bez obzira na to je li ih sve odredio po službenoj dužnosti ili je neke odredio na prijedlog tužitelja.

Ako postupak za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva ili materinstva još nije pokrenut, rješenje o privremenoj mjeri donosi se na prijedlog osobe koja namjerava podnijeti tužbu radi utvrđivanja odnosno osporavanja očinstva ili materinstva. Tijekom postupka i po okončanju postupka privremena mjera može se odrediti na prijedlog tužitelja ili po službenoj dužnosti, sve do trenutka završetka provođenja izvršenja (ZIP, čl. 262.-263.). Privremena mjera nije dopuštena ako postoje pretpostavke za određivanje prethodne mjere kojom se može postići isti učinak i svrha (ZIP, čl. 253. i 264.). Privremena mjera određuje se prema roditeljima djeteta. Sud će privremenu mjeru odrediti ako je učinjeno vjerojatnim postojanje osnova za uzdržavanje djeteta, za smještaj ili zaštitu djeteta, odnosno za njezino donošenje dovoljno je da se učine vjerojatnim činjenice o kojima ovisi pravo na uzdržavanje ili da su ugroženi drugi interesi djeteta.

Tako, prema stajalištu sudske prakse, u sporu radi utvrđivanja očinstva i uzdržavanja sud može odrediti privremenu mjeru uzdržavanja maloljetnog djeteta

⁹¹ U tom je smislu odluka Vs BiH, Gž-821/59 od 13. studenoga 1959.

ako je očinstvo djeteta učinjeno vjerojatnim te ako je uzdržavanje djeteta ugroženo,⁹² ako utvrdi da postoji vjerojatnost utemeljenosti tužbenog zahtjeva⁹³ odnosno ako je ugrožena djetetova nužna životna egzistencija, pod uvjetom da postoji vjerojatnost osnovanosti tužbenog zahtjeva.⁹⁴

Rješenje o određivanju privremene mjere mora biti obrazloženo.⁹⁵

Ako se tijekom postupka promijene okolnosti zbog kojih je privremena mjera određena tako da privremena mjera nije više potrebna (ZIP, čl. 273.), sud će, na prijedlog dužnika, ukinuti provedene radnje i obustaviti postupak izdavanja privremene mjere.

2. Protiv rješenja o određivanju privremene mjere radi davanja uzdržavanja zajedničkoj malodobnoj djeci, kao i za njihov smještaj, dopuštena je žalba. Žalba ne zadržava izvršenje rješenja te se na temelju njega može tražiti izvršenje.

Protiv rješenje o privremenoj mjeri revizija nije dopuštena.⁹⁶

VII. UMJESTO ZAKLJUČKA - ODLUKA O UZDRŽAVANJU DJECE

Člankom 424. FZPP predviđena je iznimka od načela dispozicije, prema kojemu u parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku (FZPP, čl. 2.). Naime, kad odlučuje o povjeravanju djece na zaštitu i odgoj jednom od roditelja ili nekoj drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi, sud će po službenoj dužnosti odlučiti i o uzdržavanju djece.

Sud je uvijek dužan prilikom donošenja presude o razvodu braka odlučiti o uzdržavanju djece, pa čak i u slučaju kad već postoji ranija sudska odluka o uzdržavanju, na taj način što će provjeriti jesu li se od donošenja te odluke izmijenile prilike te je li potrebno donijeti novu odluku o uzdržavanju.⁹⁷

U brakorazvodnim parnicama sud može po službenoj dužnosti dosuditi uzdržavanje djece stranaka, ako za to postoje zakonske pretpostavke, u pravilu od dana podnošenja tužbe, bez obzira na to je li i kada je postavljen zahtjev za plaćanje uzdržavanja.⁹⁸

⁹² Vidi odluku VsH, Gž-576/81 od 13. listopada 1981.

⁹³ Takvo je stajalište zauzeo VsK u odluci Gž-427/85 od 19. svibnja 1985.

⁹⁴ U tom je smislu odluka Vs BiH, Gž-363/80 od 9. listopada 1980.

⁹⁵ Usp. odluku VsS, Gž-1649/65 od 24. prosinca 1965., ZSO, X/3-290.

⁹⁶ Tako i u odluci VsS, Gž-140/85 od 19. veljače 1985.

⁹⁷ Vidi odluku Vs BiH, Gž-212/71 od 8. lipnja 1971.

⁹⁸ Stajalište sjednice građanskog odjela VsH od 26. prosinca 1975.

Summary

Jozo Čizmić*

**LITIGATION IN FAMILY RELATIONS IN THE LAW
OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

On 11 November 1998 the Civil Litigation Act of the Federation of Bosnia and Herzegovina entered into force. One of the novelties which the Civil Litigation Act introduces into the new legal system of the Federation is that marital and paternity proceedings have been removed from the Family Law Act, which is applied as a federal law on the basis of the provisions of the Constitution of the Federation, and included in the Civil Litigation Act as special civil proceedings. The author points out basic characteristics of litigation in family relations in the law of the Federation of Bosnia and Herzegovina.

Key words: family relations, litigation, Federation of Bosnia and Herzegovina

* Jozo Čizmić, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Split, Domovinskog rata 8, Split and Faculty of Law, University of Mostar, Matice hrvatske b.b., Mostar

Zusammenfassung

Jozo Čizmić**

**DAS VERFAHREN IN FAMILIENSACHEN IM RECHT
DER FÖDERATION BOSNIEN UND HERZEGOWINA**

Am 11. November 1998 trat die Zivilprozessordnung der Föderation Bosnien und Herzegowina in Kraft. Eine der Neuheiten im Rechtssystem der Föderation Bosnien und Herzegowina, die die neue Zivilprozessordnung bringt, ist, dass das Verfahren in Familien- und Vaterschaftssachen aus dem Familiengesetz, das als Föderalgesetz aufgrund der Verfassungsbestimmungen der Föderation angewendet wird, ausgesiedelt und als Sonderverfahren in die Zivilprozessordnung eingegliedert wurde. Der Autor legt im Artikel die grundlegenden Merkmale des Verfahrens in Familiensachen nach dem Recht der Föderation Bosnien und Herzegowina dar.

Schlüsselwörter: Familienbeziehungen, Familiensachen, Föderation Bosnien und Herzegowina

** Dr. Jozo Čizmić, Professor an der Juristischen Fakultät in Split, Domovinskog rata 8, Split und an der Juristischen Fakultät in Mostar, Matice hrvatske b.b., Mostar